

Schadevergoeding na schending van mensenrechten

Citation for published version (APA):

Spronken, T. (1997). Schadevergoeding na schending van mensenrechten. *Nieuwsbrief Strafrecht*, (3), 7-9.

Document status and date:

Published: 10/12/1997

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

gelijkheid bestaat om zo nodig de getuige te voorzien van een andere identiteit. Uiteraard moeten kroongetuigen (collaborators of justice) van dit soort programma's gebruik kunnen maken, waarbij zonedig wordt voorzien in speciale arrangementen zoals bijvoorbeeld bijzondere penitentiaire regimes voor die kroongetuigen die een gevangenisstraf ondergaan.

Vrouwen en kinderen

Kwetsbare getuigen komen ook voor in strafzaken die het gezin betreffen, zoals bijvoorbeeld incest en ander geweld binnen gezinsverband. Slachtoffers zijn doorgaans vrouwen en kinderen. Bedreigingen in hun richting manifesteren zich niet steeds in openlijke gedragingen maar kunnen bestaan door de enkele familiale betrekking en de positie waarin het slachtoffer zich ten opzichte van de dader bevindt. Derhalve wordt aanbevolen om maatregelen te treffen buiten de sfeer van het strafrecht die de aangiftebereidheid verhogen en de getuigenbeschermen. Met name het maatschappelijk werk en gespecialiseerde rechtshulpverleners kunnen hier een belangrijke rol spelen.

Meer in het bijzonder wordt aanbevolen om na een aangifte onmiddellijk te voorzien in professionele hulp, om getuigen in een zo vroeg mogelijk stadium te horen waarbij zoveel mogelijk herhaling van het verhoor van de slachtoffers-getuigen wordt vermeden. Het verhoor zou moeten plaatsvinden door, of in aanwezigheid van, een rechterlijke autoriteit, waarbij de verdediging de mogelijkheid wordt geboden om de verklaring te betwisten. Een confrontatie ter zitting met de verdachte moet aldus de aanbeveling zoveel mogelijk worden vermeden. Daartoe zouden de verklaringen afgelegd tijdens het voorbe-

reidend onderzoek op video moeten worden opgenomen en zonedig dient tijdens het onderzoek ter zitting de getuige via een video-verbinding te worden gehoord buiten fysieke aanwezigheid van de verdachte.

Internationale samenwerking

Tot slot wordt aanbevolen om de internationale samenwerking te verstevigen op het terrein van getuigenbeschermingsprogramma's en het horen van getuigen die bedreigd worden. Het uitwisselen van informatie, het over en weer toelaten van bedreigde getuigen met de mogelijkheid voor hen om zich in het buitenland te vestigen, en het horen van bedreigde en anderszins kwetsbare getuigen door middel van een video-link worden daarbij als behulpzame instrumenten aanbevolen.

Theorie en praktijk

Voor onze strafrechtspleging is er niets nieuws onder de zon. De aanbeveling borduurt voort op het uitgangspunt dat getuigen die bescherming behoeven daar aanspraak op kunnen maken, waarbij de nationale overheden gehouden zijn de strafprocedure zodanig in te richten dat die bescherming ook daadwerkelijk geëffectueerd kan worden onder gelijktijdige eerbiediging van de rechten van de verdediging. De aanbevelingen van het Comité van Ministers kunnen in dat spanningsveld niet meer dan richtinggevend zijn. Uiteindelijk komt het aan op de wijze waarop aan de concrete voorstellen in de praktijk vorm en inhoud wordt gegeven.

Bron: Aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa van 10 september 1997, no. R (97) 13.

Schadevergoeding na schending van mensenrechten

Op 14 november 1997 heeft te Leiden een symposium plaatsgevonden over de tenuitvoerlegging van Straatsburgse uitspraken in de Nederlandse rechtsorde, georganiseerd door het E.M. Meijers Instituut voor Rechtswetenschappelijk Onderzoek en het F.M. van Asbeck Centrum voor Mensenrechtenstudies. Het centrale thema van het symposium was of de klager die in Straatsburg gelijk heeft gekregen daadwerkelijk rechtsherstel kan krijgen. Hiertoe is de tenuitvoerleggingspraktijk van Straatsburgse uitspraken in Nederland onder de loep genomen en zijn er suggesties gedaan ter verbetering van deze tenuitvoerlegging. Voor de strafrechtelijke invalshoek stond met name de uitspraak van het EHRM ex art. 50 EVRM in de Van Mechelen-zaak model (zie Rubriek Rechtspraak nr. 24).

Schadevergoeding volgens het EVRM

Ingevolge art. 53 EVRM zijn de verdragsstaten verplicht zich te houden aan beslissingen van het EHRM in zaken waarin zij partij zijn. Dit houdt in dat de verdragsstaat gehouden is maatregelen te nemen die de verdragschending opheffen. Daartoe behoort ook de verplichting genoegdoening aan de klager te verschaffen. Biedt het nationale recht geen, of slechts gedeeltelijk rechtsherstel voor klager, dan kan het EHRM ex art. 50 EVRM een billijke genoegdoening toekennen. Uit het recente proefschrift van M.L. van Emmerik, Schadevergoeding bij schending van mensenrechten, Leiden 1997, blijkt dat het EHRM uiterst terughoudend en weinig consistent is bij het toekennen van schadevergoeding. Vaak wordt de vaststelling van de schending als

voldoende genoegdoening beschouwd. Een moeilijk punt voor het EHRM bij de vaststelling van schadevergoeding is de causaliteitsvraag. Welke schade is het gevolg van de schending? In de Van Mechelen-zaak was het bewijs in overwegende mate gebaseerd op verklaringen van anonieme politieagenten, die niet afdoende door de verdediging konden worden gehoord. Op het moment van de uitspraak van het EHRM hadden de klagers er ruim 8 jaren gevangenisstraf op zitten. Ten onrechte? Het EHRM overweegt dat het niet kan speculeren over de uitkomst van de strafrechtelijke procedure in het geval het EVRM niet zou zijn geschonden en kent een schadevergoeding van slechts f 25.000 (voor Van Mechelen f 30.000) per klager toe wegens het feit dat de strafrechtelijke procedure niet conform het EVRM heeft plaatsgevonden.

Een pyrrhusoverwinning

Voor de meeste klagers komt een voor hen gunstige beslissing van het EHRM in Straatsburg als mosterd na de maaltijd. Oorzaak is vooral de lange duur van de klachtprocedure, na een vaak even lange gang door de nationale instanties. Verdachten in lopende zaken kunnen wel profiteren van een uitspraak van het EHRM (zie Nieuwsbrief Strafrecht 1997, 1, p. 3), maar voor de klagers zelf is het vaak te laat. Nederland kent voor hen geen vervolgpcedure. Een vaststelling van een schending van het EHRM in een strafzaak wordt volgens de jurisprudentie van de Hoge Raad tot nu toe niet als een novum aangemerkt en vormt derhalve geen grond voor herziening. De enige mogelijkheid die klagers overblijft, is de Staat in een civiele procedure aan te spreken wegens onrechtmatige rechtspraak. Maar ook deze weg is er één van lange

adem, met de nodige juridische voetangels en klemmen. Ook voor de civiele rechter speelt immers het causaliteitsprobleem. Moet de rechter in een civiele procedure schatten hoe de strafrechtelijke procedure zou zijn afgelopen indien bijvoorbeeld de getuigen wel zouden zijn gehoord, of dient hij de getuigenverklaringen als onrechtmatig verkregen alsnog uit te sluiten van het bewijs en op basis daarvan te beoordelen of er had moeten worden vrijgesproken? Zie voor een civielrechtelijke variant de procedures die de directeur van Dombo Beheer BV, Van Rijendam, na door het EHRM in het gelijk te zijn gesteld, tegen de Staat heeft aangespannen: Rechtbank Den Haag, 18 september 1996, NJ kort 1997, nr. 70 en Hof Den Haag 17 juli 1997, NJ kort 1997, nr. 75. Het EHRM oordeelde de klacht van Van Rijendam, dat hij in een procedure tegen de NMB ten onrechte niet als (partij)getuige was toegelaten, terwijl de directeur van de NMB wel had mogen getuigen, gegrond wegens strijd met het beginsel van equality of arms. De rechtbank en het hof achtten de Staat wegens schending van een fundamenteel rechtsbeginsel weliswaar aansprakelijk, maar konden niet vaststellen of Dombo Beheer BV in de oorspronkelijke procedure in het gelijk zou zijn gesteld als Van Rijendam wél als getuige was toegelaten. Van Rijendam is in september 1996 overleden.

Oplossingen?

De algemene stemming tijdens het symposium was dat de huidige situatie voor klagers onbevredigend is. Een herstelprocedure is gelet op de diversiteit van klachten en rechtsgebieden echter niet eenvoudig te ontwerpen. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de

schending van processuele rechten en materiële rechten van het EVRM. Het ligt voor de hand om bij een schending van processuele rechten, en daar gaat het in het strafproces meestal om, te opteren voor een herzieningsprocedure. Van de andere kant moeten er ook grenzen worden gesteld aan het procederen. Is het nog wel menselijk een klager, die in alle nationale instanties vergeefs een beroep heeft gedaan op de beginselen van een eerlijk proces, na een succesvolle Straatsburgse procedure alsnog op te zadelen met een nieuwe (langdurige) procedure waarin alles nog eens wordt overgedaan en waarbij het bovendien onzeker is of het resultaat gunstiger zal zijn?

Als het uitgangspunt gehuldigd wordt dat de klager genoegdoening dient te verkrijgen, dan verdient het wellicht de voorkeur om in een vervolgpprocedure te kiezen voor een processuele benadering, waarbij niet meer de oorspronkelijke materiële beslissing wordt herzien, maar waarbij aan het onrechtmatige handelen van de Staat gevolgen worden verbonden door middel van het toekennen van een schadevergoeding.

Het strafrechtelijk model

Volgens de huidige stand van zaken dient de executie van een straf ingevolge een uitspraak, waarvan het EHRM vaststelt dat deze tot stand is gekomen in strijd met fundamentele beginselen van een eerlijk proces, te worden gestaakt (HR 1 februari 1991, NJ 1991, 413). Verder kan een klager via een civiele procedure schadevergoeding trachten te verkrijgen indien de door het EHRM vastgestelde genoegdoening niet afdoende is. Er mag vanuit worden gegaan dat de door het EHRM vastgestelde billijke genoegdoening qua hoogte niet bindend is voor de nationale

rechter bij de vaststelling van de schade wegens onrechtmatige daad (Hof Den Haag 17 juli 1997, NJ kort 1997, nr. 75). Voor wat betreft de herstelprocedure na Straatsburg werd in de strafrechtelijke werkgroep tijdens het symposium geopteerd voor een beperkt herzieningsmodel:

- De Hoge Raad of een speciaal daartoe aangewezen kamer van een Gerechtshof herziet na een vastgestelde schending van het EVRM de uitspraak, die oorspronkelijk in hoogste feitelijke instantie is gegeven, zonder dat er een nieuwe behandeling ten gronde plaatsvindt.
- Naar analogie van art. 359a Sv kunnen aan de diverse schendingen gevolgen worden verbonden in de vorm van strafvermindering, bewijsuitsluiting en niet-ontvankelijk verklaring van het OM.
- Bij de uitspraak in herziening kan ook een schadevergoeding worden vastgesteld.
- Bij de herziening is geen reformatio in peius mogelijk.
- Ook derden (niet klagers) in wier procedures het EVRM blijkt een latere uitspraak van het EHRM is geschonden, zouden herziening moeten kunnen vragen, vooropgesteld dat in de strafrechtelijke procedure de rechtsmiddelen zijn uitgeput en er geen voorziening meer openstaat. Hieraan zou een termijn moeten worden verbonden. Verder werd in de strafrechtelijk werkgroep geopperd dat in voorkomende gevallen ook cassatie in het belang der wet duidelijkheid zou kunnen verschaffen over de reikwijdte van Straatsburgse uitspraken in de strafrechtpraktijk.

De speciaal voor het symposium geschreven bijdragen betreffende de tenuit-

voerleggingsproblematiek van Straatsburgse uitspraken zullen komend jaar gebundeld verschijnen in de Meijersreeks.

Bronnen: T. Barkhuysen en M.L. van Emmerik, 'Betere tenuitvoerlegging van Straatsburgse uitspraken in de Nederlandse rechtsorde: zaken heropenen of schadeclaim tegen de Staat', NJCM-Bulletin, 1996, nr. 8; P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Doorwerking van beslissingen van het Straatsburgse Hof in afgesloten strafzaken', Ars Aequi 1997, nr. 5.

Elektronisch huisarrest

Op 30 oktober 1997 heeft de Minister van Justitie bekendgemaakt op termijn te willen overgaan tot een landelijke invoering van elektronisch toezicht. In juli 1995 is in de arrondissementen Assen, Groningen, Leeuwarden en Zwolle geëxperimenteerd met elektronisch toezicht als alternatief voor detentie. Het WODC heeft in een onderzoeksrapport geconcludeerd dat de proef geslaagd is en dat elektronisch toezicht een bruikbaar alternatief is voor (een deel van) de gevangenisstraf. De juridische basis zal echter nog nader moeten worden onderzocht. In de loop van het volgende jaar zal het experiment worden uitgebreid met een Randstedelijk ressort en over twee jaren kan een landelijke regeling worden verwacht.

Werking

Elektronisch toezicht in het kader van de detentiefasering is bij circulaire van 17 juli 1995 als experiment in bovenvermelde arrondissementen ingevoerd. De gedetineerde draagt een waterdichte en stootvaste enkelband met een zender die gedurende 24 uur per dag een signaal produceert. In huis staat een ontvanger geïnstalleerd die met een telefoonverbinding in contact staat met een computer in een